

Klasa 3tb2– tematy z języka polskiego od 15.06.2020r. do 19.06.2020r.

15. 06. 2020r. (poniedziałek) – 1godz

17.06.2020r. (środa) – 1godz.

Temat: Człowiek porażony wojną – analiza i interpretacja wybranych utworów Tadeusza Różewicza -2 godz.

1. Życie i twórczość Tadeusza Różewicza (9.10.1921—24.04.2014)

Polski poeta, dramatopisarz, scenarzysta filmowy, prozaik, satyryk, tłumacz poezji węgierskiej. Jeden z najwszechstronniejszych i najbardziej twórczych kontynuatorów literackiej awangardy w kraju i na świecie. Wielokrotnie wymieniany jako kandydat do Nagrody Nobla. Zmarł 24 kwietnia 2014 r.

Więcej na temat twórczości Różewicza na stronie <https://culture.pl/pl/tworca/tadeusz-rozewicz>

2. Przeczytaj wiersz „Ocalony” i na podstawie wiersza Tadeusza Różewicza odpowiedz na pytanie: Jak II wojna światowa zmieniła stosunek człowieka do dotychczas wyznawanych wartości?

I. Wstęp:

1. W jaki sposób historia wpłynęła na twórczość Różewicza? Do jakiego pokolenia należał Różewicz? Odwołaj się do biografii.
2. Kiedy powstał wiersz Różewicza? Czego dotyczy zawarta w nim refleksja? Jakie pytania stawia pisarz?

II. Interpretacja wiersza *Ocalony*:

1. Informacje wprowadzające.

- a) Co jest tematem wiersza?
- b) Do jakiej rzeczywistości odnosi się utwór?
- c) Jakim językiem posługuje się poeta?

2. Kreacja podmiotu lirycznego.

- a) Kim jest podmiot liryczny wiersza? Wypisz z tekstu wszystkie dotyczące go określenia oraz określenia mówiące o jego postawie względem rzeczywistości.

b) Jakie znaczenie ma wiek osoby mówiącej w wierszu?

c) Wskaż czasowniki odnoszące się do podmiotu lirycznego. Na co wskazują? Co podkreślają? Co mówią o jego postawie, sposobie funkcjonowania w świecie po zagładzie?

d) Zastanów się, jakie uczucia wyraża osoba mówiąca w wierszu. Możesz wybrać z poniższych propozycji lub podać własne.

żał ▪ strach ▪ niepokój ▪ pustka ▪ gorycz ▪ rozczarowanie ▪ gniew ▪ obojętność ▪ nostalgia

3. Stosunek podmiotu lirycznego do świata wartości.

a) Jakie obrazy przywołuje podmiot liryczny? Czego one dotyczą? Jakie wzbudzają uczucia? Co stało się z moralnością człowieka po wojnie?

b) Co, zdaniem poety, stało się z językiem, który objaśniał świat, był gwarantem określonego systemu wartości i ładu moralnego? Wypisz z wiersza przykłady opozycyjnych w tradycyjnym systemie wartości pojęć i wyrazów. Zastanów się, jaką funkcję pełni spójnik „i”.

c) Dlaczego poeta szuka nauczyciela i mistrza? Czego od niego oczekuje? Jakiego wymiaru nabiera przywołany przez Różewicza kontekst biblijny? Do jakich wydarzeń z Biblii poeta nawiązuje?

d) Czy podmiot liryczny wierzy w ocalenie po katastrofie? Czy możliwe jest wskrzeszenie świata wartości, zbudowanie go od nowa? Uzasadnij odpowiedź.

4. Przeanalizuj budowę wiersza. Czy podkreśla ona wymowę utworu? Jak zbudowane są kolejne strofy? Co w ten sposób poeta podkreśla? Jaką funkcję pełni klamra kompozycyjna?

III. Stosunek Różewicza do kultury europejskiej.

1. Jaki jest stosunek bohatera lirycznego wiersza do moralności i świata wartości?

3. Jaki jest stosunek poety do kultury europejskiej? Na co zwraca uwagę? Czy jest to ten sam głos? Uzasadnij odpowiedź.

IV. Wnioski.

1. Jaki obraz człowieka wyłania się z wiersza? Zwróć uwagę na proces reifikacji.

2. Na czym polega tragizm człowieka, który doświadczył wojny?

3. Czy można utożsamić autora wiersza z bohaterem? Uzasadnij.

4. W jaki sposób Różewicz podchodził do świata wartości? Jak odpowiadał na pytanie: Czy po Oświęcimiu możliwy jest powrót do świata wartości?

5. W jaki sposób za pomocą języka można oddać potworność wojennej i obozowej hekatombi? Jak czyni to Różewicz?

3. Interpretacja wiersza „Kasztan” Tadeusza Różewicza

Najsmutniej jest wyjechać
z domu jesiennym rankiem
gdy nic nie wróży rychłego powrotu

Kasztan przed domem zasadzony
przez ojca rośnie w naszych oczach

matka jest mała
i można ją nosić na rękach

na półce stoją słoiki
w których konfitury
jak boginie ze słodkimi ustami
zachowały smak
wiecznej młodości

wojsko w rogu szuflady już
do końca świata będzie ołowiane

a Bóg wszechmocny który mieszał
gorycz do słodczy
wisi na ścianie bezradny
i źle namalowany

Dzieciństwo jest jak zatarte oblicze
na złotej monecie która dźwięczy
czysto.

Zinterpretuj podany utwór („Kasztan” Tadeusza Różewicza). Postaw tezę interpretacyjną i uzasadnij ją. Twoja praca powinna liczyć co najmniej 250 słów. Sformułuj trzy argumenty uzasadniające postawioną tezę.

Interpretacja utworu literackiego

1. Przeczytaj uważnie wiersz, najlepiej kilkakrotnie.
2. Przypomnij sobie, czy znasz inne utwory autora podanego wiersza.
3. Zastanów się nad znaczeniem tytułu.
4. Określ temat wiersza i dominantę kompozycyjną.
5. Kim jest podmiot liryczny wiersza?
6. Kim jest adresat liryczny wiersza?
7. Określ sytuację liryczną.
8. Zbadaj motywy, symbole, słowa-klucze
9. Zwróć uwagę na typ wiersza – gatunek poetycki, rodzaj liryki.
10. Przedstaw wnioski.

Przykładowa teza:

Wiersz ukazuje tęsknotę za dzieciństwem, które z perspektywy czasu wydaje się najszcześniejszym okresem w życiu.

Przykład I interpretacji

Tadeusz Różewicz w wierszu „Kasztan” ukazuje tęsknotę bohatera za dzieciństwem, które z perspektywy czasu wydaje się najszcześniejszym okresem w życiu. Świadczy o tym m.in. konstrukcja podmiotu lirycznego, który – najprawdopodobniej już jako dorosły mężczyzna – wspomina zabawki z dzieciństwa, czyli „ołowiane wojsko”. Bohatera wiersza nie możemy utożsamiać z autorem, choć być może poeta wykorzystał swoje przeżycia w konstruowaniu utworu i podmiotu lirycznego. Poza tym doświadczenie wyjazdu, pozostawienia domu rodzinnego to doświadczenie egzystencjalne prawie każdego człowieka, który wyjeżdża do szkoły, na studia lub opuszcza gniazdo rodzinne w momencie zawarcia małżeństwa. Nie wiemy, z jakiego powodu bohater musiał opuścić swój dom, ale z pewnością było to dla niego przykre doświadczenie. Do

prezentowania wspomnień i analizy sytuacji w domu rodzinnym doskonale nadaje się wybrany przez Różewicza typ liryki – liryka pośrednia, a także liryka refleksyjna. Liryka pośrednia wskazuje, że opisywana sytuacja może dotyczyć każdego z nas, natomiast liryka refleksyjna wprowadza nie tylko element refleksji, lecz także retrospekcję. Mężczyzna opisuje wizerunki rodziców i domu z perspektywy czasowej. Nie tylko typ liryki podkreśla tęsknotę za dzieciństwem, służy temu również sytuacja liryczna przedstawiona w wierszu, a mianowicie moment wyjazdu, opuszczenia rodzinnego gniazda, który jest niezwykle traumatyczny dla bohatera, ponieważ rozstaje się on z przestrzenią, ludźmi, przedmiotami, które budowały przez lata jego bezpieczny, przyjazny świat.

Przykład II

Wiersz Tadeusza Różewicza to próba oczyszczenia się poety z traumy wojennej. Sformułowanie takiej tezy jest możliwe dzięki wykorzystaniu kontekstu biograficznego – wiemy, że autor przeżył wojnę i doświadczył jej okrucieństwa. W tomiku poezji z 1948 r. musiał zawrzeć wiersze, które były próbą przepracowania doświadczeń wojennych. W związku z tym konstrukcja podmiotu lirycznego, mężczyzny, który wspomina, jak to rankiem wyrusza na wojnę, jest podporządkowana procesowi asymilacji trudnych doświadczeń. Podmiotem lirycznym jest sam autor, który wyraża przeżycia całego pokolenia Kolumbów, zmuszonego do zmierzenia się z najtrudniejszym wyzwaniem – poświęceniem życia dla ojczyzny. Oprócz konstrukcji podmiotu lirycznego tematowi wojny podporządkowany jest rodzaj liryki. Jest to liryka maski – autor przywdziewa maskę dziecka, aby uchronić się przed myśleniem destrukcyjnym, aby zapomnieć o śmierci, ludobójstwie, faszyzmie. Są to przeżycia, do których trudno powrócić we wspomnieniach. Autor woli wspominać dom rodzinny, matkę, ojca, ale najboleśniejszym wspomnieniem jest opuszczenie domu w 1939 r. „Polska jesień” to niezwykle dramatyczny czas, tracimy nadzieję, musimy przyjąć porażkę, doświadczamy napaści Niemców na Polskę 1 września i ataku Związku Sowieckiego 17 września 1939 r.

Polecenie 2

Uzupełnij luki we fragmentach interpretacji wiersza Tadeusza Różewicza „Kasztan”. Wstaw nazwy środków stylistycznych, gatunków literackich, nazwij rodzaj liryki, motywy i symbole.

Utwór reprezentuje typ ....., gdyż pojawia się w nim wiele przemyśleń, znaków i symboli, które określają postawę mężczyzny – zapamiętywanie szczegółów, syntetyzowanie różnych elementów rzeczywistości, porównywanie dawnych i obecnych znaczeń elementów domostwa. Bohater wiersza, tożsamy z ....., czuje się głęboko zakorzeniony w

świecie rodziny, o czym świadczy przywołanie postaci matki, o której mówi z czułością „matka jest mała / i można ją nosić na rękach”, oraz ojca, który w pobliżu domu zasadził drzewo – kasztanowiec, nazywany potocznie kasztanem. (...) Drzewo jest symbolem ....., w której przyszło im żyć, daje poczucie ciągłości, kiedy obserwują jego wzrost, a także osłania przed słońcem, pozwala obserwować, w jaki sposób zmienia się przyroda, nastają kolejne pory roku. W poezji możemy obserwować bardzo wiele takich wizerunków domu i drzewa, chociażby w poezji Jana Kochanowskiego ..... Na lipę. Z kolei wizerunek drzew o zachodzie słońca, przedstawiony w wierszu Leopolda Staffa Wysokie drzewa, nie tylko ewokuje w podmiocie lirycznym przeżycia estetyczne, lecz także wywołuje w nim silne emocje. (...) Kasztanowiec oraz owoce wykorzystywane do robienia przetworów pochodzą z ogrodu, czyli tej przestrzeni w obrębie domu, która odwzorowuje symbolicznie przestrzeń ..... lub..... . Te miejsca nacechowane są dodatnio, tworzą idylliczną przestrzeń kraju dzieciństwa. Rodzice wykonują przypisane im przez tradycję prace i odgrywają ważną rolę w życiu bohatera, tworząc atmosferę miłości, poczucia bezpieczeństwa i harmonii.

Przeczytaj fragment interpretacji wiersza Tadeusza Różewicza Kasztan. Zastąp synonimami wyrazy powtarzające się w tekście (wyróżniono je czerwonym kolorem). Wykorzystaj Słownik synonimów, aby poprawić błędy.

Opisywane przedmioty to dziecięce, chłopięce zabawki, ołowiane wojsko, które chłopiec z pieczołowitością przechowuje w rogu szuflady: „wojsko (...) już do końca świata będzie ołowiane”. Powyższy fragment wskazuje na to, że podmiot liryczny tworzy z obrazów dzieciństwa swego rodzaju matryce, które pozostają w naszej pamięci i stają się swoistymi punktami odniesienia, na podstawie których budujemy własną wizję świata. W przestrzeni domu odnajdujemy także element sacrum, święty obrazek – wizerunek Boga, który jest „źle namalowany”. To spostrzeżenie dorosłego człowieka, który potrafi już ocenić wartość estetyczną obrazu. Bóg z obrazu jest wszechmocny, ale nie potrafi zatrzymać dorosłego człowieka, zmienić losu, dlatego pojawia się słowo „bezradny” w odniesieniu do Boga, a jego bezradność zostaje zestawiona z bezradnością wykonania wizerunku przez malarza.

17.06.2020r.(środa) – 1godz.

Temat: Obraz wojny w różnych tekstach kultury- analiza zagadnień maturalnych -cz.1.

Polecenie dołączone do zadania umożliwia różne formy skonstruowania wypowiedzi. Zdający może pokazać różne sposoby wykorzystanie środków językowych (od ich nagromadzenia po redukcję) lub dobrać przykłady uzasadniające postawioną przez siebie tezę.

Jak za pomocą środków językowych można oddać grozę wojny? Omów zagadnienie, odwołując się do podanego tekstu i innych tekstów kultury.

Lecimy. Boso. Ogrodową. Barykada. Przeciskamy się. Do Solnej. Pali się po drodze. Huczy. Lecą belki. Szum. Spadają w ogień. Z dudnieniem. Lecimy Solną. Do Elektoralnej. Barykada. Przeciskamy się. I dalej. Elektoralną. Do placu Bankowego (tam, gdzie dziś Dzierżyńskiego, tylko mniejszy i trójkątny). Pali się po prawej stronie. Cały dom – jeden płomień. Lecimy. Gdzieś za Orlą pali się cały dom po lewej stronie. Właściwie dopala się. Stropów już prawie nie ma. Ani ścian. Tylko wielkie ognisko na jakie trzy piętra. Znów szumią belki, odrywają się. Gorąco. To chyba Urząd Miar i Wag. Noc. Tu ciszej. A może w ogóle atak zaczął przycichać? Jesteśmy nie jedni w biegu. Cały potok na Starówkę. Więc za ludźmi wlatujemy w lewo. W dziedzińce – na tyły – Resursy, czyli Rotundy, dawnego Ministerium Finansów i pałacu Leszczyńskich. Luźniej, mniej ciasno. Od placu Bankowego pojedyncze huki. I znów gzymsy. Tylko mniej szare. A żółte. To znaczy w tym świecie (ledwie świecie) takie, jakby pod śniegiem¹. To tu może te gołębie. Się zrywały. Albo też tylko te gzymsy. Na innej zasadzie. Bo z anielicami Corazziego². W girlandach. Tympanony³. Wylot na Leszno. Tu nagle na pewno świta. Zatrzymują nas przy barykadzie, aż się zbierze więcej. Są jacyś nawet Żydzi z ich kobietami. Jedna z tych Żydówek trzymała worek pod pachą. Barykada jest w poprzek Leszna, u dzisiejszego wylotu na Trasę W-Z. Tylko po prawej stronie była Rymarska, jako wylot placu Bankowego. A w lewo – Przejazd z widokiem, takim jak dziś, na pałac Mostowskich. Żydom sprawdzają jakieś papierki. Oddzielają ich. Do dalszego sprawdzenia. Nas puszczają. Całą grupę. Wlatujemy między barykady Leszna. W Przejazd. Tam kawałek. I skręt w prawo. Przez barykadę. Długa. Pohukiwania. Na lekkim skręcie Długiej po lewej pałac Pod Czterema Wiatrami. Pali się całutki. Już się kończy. Wyje ogień w oficynach, we froncie. Szumią, spadają belki.

Na podstawie: Miron Białoszewski, *Pamiętnik z powstania warszawskiego*,
Warszawa 1971, s. 31–32.

¹ Śnieg – rdza, nalot na metalowej powierzchni dachu.

² Corazzi – Antonio Corazzi, włoski architekt działający w Polsce w latach 1819–1847, przedstawiciel klasycyzmu.

³ Tympanon – ozdobny element architektoniczny na froncie budynku, najczęściej w kształcie trójkąta.

Wprowadzenie

Twórcy literatury próbowali oddać grozę wojny różnymi środkami wyrazu artystycznego. Pamiętnik z powstania warszawskiego doskonale oddaje atmosferę wojenną. To nie tylko groza, ale też chaos, strach i niepewność.

Rozwinięcie

- Pamiętnik jest gatunkiem osobistym, autor wypowiada się jako Miron Białoszewski, jednak w zamieszczonym fragmencie narracja występuje w liczbie mnogiej i w czasie teraźniejszym – dzieje się tu i teraz (przeciskamy się). Duże wrażenie wywołuje dynamiczny obraz biegnących boso ludzi. Autor podaje konkretne nazwy ulic, placów, gmachów mijanych w biegu. Taki zabieg hiperbolizuje przestrzeń miejską ogarniętą wojną oraz wzmacnia odczucie groźącego bohaterom niebezpieczeństwa. Liczne powtórzenia tworzą wrażenie, że wszędzie się pali (słowo pali zostało powtórzone 4 razy). Wrażenie chaosu towarzyszącego ucieczce zostało oddane powtarzającymi się czasownikami (lecimy powtórzone 3 razy). W ten sposób zostaje oddany stan groźącego ludziom niebezpieczeństwa. Emocje, strach, niepokój bohaterów wyrażane są krótkimi zdaniami i równoważnikami zdań. Często występują kolokwializmy, gdyż bohaterowie posługują się językiem mówionym (ognisko na jakie trzy piętra) oraz zdrobnienia (pali się calutki). Odwołanie do załączonego tekstu.

- W wierszu Alarm Antoniego Słonimskiego liryczna treść przeplatana jest komunikatami radiowymi ostrzegającymi przed bombardowaniem (Ogłaszam alarm dla miasta Warszawy). Taki zabieg ma za zadanie oddać grozę bombardowania miasta, aby zrozumieli ją ludzie, którzy tego nie przeżyli. Zanim zaczną spadać bomby, wybuchać pociski i płonąć domy, ludzie słyszą komunikat radiowy nadawany przez głośniki na ulicach. Powinni się ukryć, zdążyć dobiec do schronu. Sam komunikat jest więc zapowiedzią niebezpieczeństwa, śmierci. Grozę wojny oddają także wplecione w treść utworu komunikaty zaszyfrowane (koma trzy). Wojenny strach podkreśla występowanie wyrazów dźwiękonaśladowczych (huk) zwiększających wrażenie chaosu wywołanego bombardowaniem. Atmosferę nalotu i grozy oddają dobrze powtórzenia (Uwaga! Uwaga! Przeszedł!).

Odwołanie do tekstu kultury.

- Tadeusz Borowski w opowiadaniu Pożegnanie z Marią przedstawia chłodno i beznamiętnie aresztowanie dziewczyny i jej dalsze losy. W relacji używa słów, które tylko opisują zachowania ludzi, brakuje wyrazów określających uczucia i emocje. Unika w ten sposób oceny sytuacji. Taki sposób obrazowania sprawia, że czytelnik tworzy sobie własny obraz grozy wojennej. Brak emocji w opisie dowodzi zaniku uczuć ludzkich. Taki opis działa mocniej niż wiele słów. Borowski pokazał, że redukcja środków językowych dobrze oddaje grozę wojny. Odwołanie do tekstu

kultury. Podsumowanie. Wojna to zło, destrukcja, śmierć i groza. Współcześni twórcy próbują znaleźć adekwatne środki językowe do przekazania prawdy o wojnie.

1. Sformułowanie tezy

II wojna światowa wywołała zmianę w sposobach przedstawiania wojny i jej okrucieństwa. Zamiast heroizacji i patosu (Iliada) konieczne stało się użycie innych środków. Wojna przestała być problemem żołnierzy, stała się wspólnym przeżyciem całego społeczeństwa

2. Argumentacja

W podanym fragmencie strach jest wspólnym doświadczeniem uciekających cywilnych mieszkańców stolicy. Autor użył wielu środków językowych, aby odzwierciedlić grozę wojny: – czas teraźniejszy zwiększa wrażenie grozy (wszystko dzieje się teraz) – skontrastowane słownictwo – noc i ogień (ciemność -światło) pogłębiają grozę – krótkie, często jednowyrazowe równoważniki zdań – dynamizują akcję (Tam kawałek. I skręt w prawo) – proste, eliptyczne wypowiedzenia odzwierciedlają strach ludzi, potęgują wrażenie chaosu (W dziedzińce – na tyły – Resursy) – powtórzenia (np. pali się) potęgują obraz płonącego miasta – czasowniki w aspekcie niedokonanym sprawiają, że groza nasila się, trwa, nie ma końca (wyje, szumią, lecą).

Odwołanie do tekstu kultury:

Krzysztof Kamil Baczyński w wierszu „Historia pokazuje”, że niezależnie od czasów wojna i ból rozstania z bliskimi oraz lęk przed śmiercią są zawsze takie same: – zostają wprowadzone nazwy dawnych broni i elementów umundurowania żołnierzy. Arkebuzy dymiące po wystrzale, kity u czaka (nakrycie głowy) służą przedstawieniu niepokoju towarzyszących rozstaniu z najbliższymi i lęku o ich życie – grozę rozstania i nieuchronność śmierci potęguje tryb rozkazujący: Płacz matko, kochanko przebacz – użycie zgrubień, np. piach ich pokrywa zwiększa ekspresję finału wiersza. Odwołanie do tekstu kultury. Opis wojny w Lalce Bolesława Prusa (Wiosna Ludów, w której brał udział Ignacy Rzecki wraz ze swoim przyjacielem Augustem Katzem). Te epizody opisywane są w Pamiętniku starego subiekta: – bezpośrednie zwroty do zmarłego towarzysza pamiętasz Katz? urealniają grozę przeżyć wojennych, pokazują trwałość obrazów wojny w psychice bohatera – krótkie zdania, konkretne słownictwo wojskowe – występowanie wyrazów dźwiękonaśladowczych (huk) – podkreślenie bezradności, osamotnienia w sytuacji, gdy dym ogarnia bohatera i niczego nie widać.

3. Podsumowanie

Tworzywem literatury jest język i aby oddać grozę wywołaną wojną, autorzy poszukują odpowiednich środków językowych. Dawne wojny były toczone tylko przez żołnierzy, w naszych czasach wojna krzywdzi przede wszystkim ludność cywilną, która nie jest do niej przygotowana. Dlatego sposoby pokazywania rzeczywistości wojennej okazały się w XX wieku niewystarczające i należało znaleźć nowe środki.